

אגודה מרכזית של אזרחים גרמנים בני הדת היהודית

(CV – Centralverein Deutscher Staatsbürger Jüdischen Glaubens). ארגון שפעל בשנים 1893-1938 להגנת שוויינים של יהודי גרמניה וזכויותיהם ברוח של טיפוח זהותם הגרמנית. בעקבות עליית התנועה האנטישמית בגרמניה ברבע האחרון של המאה ה-19 עלה הרעיון לייסד ארגון יהודי מרכזי, שיטול עליו את ההגנה על שוויינים של היהודים וזכויותיהם במדינה ובחברה. ב-1893 נוסדה הא' המ' (CV), שביקשה לשלב את המאבק לזכויות היהודים עם טיפוח זהותם הגרמנית (Deutsche Gesinnung).

בעת ייסודה נתקבלה האגודה בהסתייגות בקרב הצבור היהודי, ואולם, עד מהרה נקלטו רעיונותיה. מספר חבריה עלה מ-2,000 ב-1894 ל-72,500 ב-1924 (ב-1933 – 64,000). אליהם יש להוסיף את החברים מכוח הצטרפותם הקולקטיביות של איגודים שונים. בשיא פעולתה היתה 'האגודה המרכזית' הארגון הגדול ביותר של יהודי גרמניה, ולפיכך ראתה עצמה כנציגתם. ראשיה הראשונים היו מקסימילין הורוביץ (1893-1917) ואויגן פוקס (1917-1919).

עד מלחמת-העולם הראשונה פעלה האגודה בעיקר באמצעים משפטיים, וניהלה פעולת הסברה (שהיתה קרויה 'לוחמה מגננה' – Abwehrkampf) – לרוב ברוח אפולוגטית. נוכח גל האנטישמיות הגואה שלאחר מלחמת-העולם הראשונה, ניתנה קדימה למאבק באמצעים מדיניים. נקשרו קשרים עם מפלגות וגופים תומכי הרפובליקה ועם המתייצבים נגד הלאומנות הגרמנית הקיצונית, ובראש ובראשונה נגד הלאומנות הנאצית. בכול מערכת בחירות סופק חומר תעמולה במיליוני עותקים. ב-1929 נוסד ארכיון מיוחד, והוא היה לאוסף המידע השלם ביותר בגרמניה על פעולות הנאצים ומגמותיהם. שירות מיוחד העמיד חומר ממאגר המידע ההוא לרשות העיתונות והמפלגות. לקראת מערכת הבחירות של ספטמבר 1930, שבה עתידים היו הנאצים להשיג את פריצת הדרך המכריעה ככוח מדיני, נוצר שיתוף-פעולה בין הא' המ' ובין הציונים, אך עד מהרה פורקה השותפות מחמת חילוקי-דעות עקרוניים ומעשיים.

בצד הפעילות המדינית גברה והעמיקה פעולת ההסברה. הירחון Im Deutschen Reich שהופיע משנת 1894, הפך אחרי מיזוגו עם העיתון היהודי הוותיק Allgemeine Zeitung des Judentums לשבועון ושמך CV - Zeitung וסופק גם לרבבות נמנים לא-יהודים. דו-ירחון הגותי-ספרותי Der Morgen פנה אל חוגי האינטליגנציה. מנהיגיה הבולטים של הא' המ' בין שתי מלחמות-העולם היו יוליוס ברודני, לודוויג הולנדר ואלפרד וינר.

הדגש ששמה הא' המ' בטיפוח התודעה הגרמנית ובראיית היהדות כקבוצה דתית-רוחנית בלבד קבעו את עמדתה השלילית לציונות. עם זאת היו בין ראשיה, בעיקר בקרב מנהיגותה הצעירה, שתבעו מן הא' המ' גילוי יחס חיובי למפעל הבניין בארץ-ישראל, ולו רק בשל חובת הסולידריות היהודית, ופעלו במגמה זו. מקרב אותו חוג באו לימים מרבית נציגי הא' המ' בראשות המוסדות המרכזיים של יהדות גרמניה.

עם עליית הנאצים לשלטון לא נפסקה פעולת ה'מגננה', אך היה עליה להסתגל לתנאים החדשים. בטאון הא' המ' ניסה להתמיד בקו ההגנה בדרך הצהרתית ('כול ניסיון לפגוע [בזכויותינו על-פי החוקה] ימצא אותנו על משמרתנו לשם הגנה תקיפה'), ובהזכירו חזור והזכר לשמרנים הגרמנים, שהשתתפו בממשלת היטלר, ולנשיא הינדנבורג את חובתם להגן על זכויותיהם של כול אזרחי המדינה בלי הבדל דת. עם זאת היה בהקמת מחלקה משפטית ליד הנהלת הא' המ' רמז ברור להכרה בכך, שהייעוץ המשפטי נשאר הכלי היחיד, שבאמצעותו עוד ניתן לנסות ולהגן על זכויות היהודים.

כלפי פנים פיתחה הא' המ' פעולת הסברה עניפה, אם במסגרת ארגונית עצמית ואם על-פי הזמנות הקהילות. רבבות יהודים, צמאים לעידוד ולהדרכה, נעו ובאו לשמוע את ראשי הא' המ', שברובם ניסו להרגיע ולעודד את הציבור בדביקותו במולדתו הגרמנית. אך משהתמידו הפגיעות, ובמיוחד אחרי הולם החרם אחד באפריל 1933, גבר קו חדש – יוזמה להתארגנות ולפעילות יהודית עצמית. חברי הא' המ' היו גם בין היוזמים את הקמת (ה)'נציגות הארצית של יהודי גרמניה', הגוף החדש שהוקם בספטמבר 1933, מתוך הישענות על שיתוף-פעולה בין הארגונים היהודיים השונים. גם להתארגנות לפעילות העצמית בתחום החינוך והרוח נתנו חברי הא' המ' יד ביוזמה ובפעילות, וזמן מה אף קיוו כי ההתארגנות היא תהיה בסיס להסדר עם השלטון, בחינת 'אמנציפציה שנייה', קבוצתית, שתיכון על הכרה ביהודי גרמניה כקבוצה נפרדת במדינה. בסופו של דבר התנפצו התקוות ההן מול חומת האיבה של השלטון. ביטוי בולט לתמורה בעמדתה של האגודה המרכזית לפעילות היהודית העצמית היה השינוי שחל בבטאונה, שהתרחב, הוסיף מדורים והחל לשקף את הנעשה בקרב יהודי גרמניה לכול תחומיו. בסתיו 1935, בעקבות חוקי נירנברג, חוייבה הא' המ' להסב את שמה ל'אגודה מרכזית של היהודים בגרמניה' (Centralverein der Juden in Deutschland), אחרי 1935 אף גברה ההכרה, כי ארגון ההגירה וההסבה המקצועית עומדים בראש סדר הקדימות. ועם זאת נמשכו המאבקים האידיאולוגיים והארגוניים עם זרמים אחרים, ובעיקר עם הציונות, הן בבטאון הא' המ' והן במוסדות המקומיים והארציים, אך ככול שחלפו השנים הצטמצמו הוויכוחים ההם יותר ויותר לתחום העיוני. ב- 1936 שונה שמה של האגודה ל'אגודה המרכזית היהודית' (Jüdischer Centralverein). ב- 1937 קבע היושב-ראש האחרון של האגודה, ארנסט הרצפלד, כי המחלוקת בין תומכי הא' המ' ובין הציונים הצטמצמה לשאלה, אם ההגירה אל ארצות שמחוץ לארץ-ישראל – יש לברך עליה מבחינה יהודית-כללית, או שיש לקבלה כרע הכרחי.

בעקבות פרעות 'ליל הבדלח' חדלה הא' המ' להתקיים כארגון עצמאי, ובדומה לארגונים יהודיים אחרים שולבה בארגון המרכזי החדש, ה'התאחדות הארצית של היהודים בגרמניה' (Reichsvereinigung der Juden in Deutschland) שנוסד בין פברואר ליולי ב- 1939, ונציגיה המשיכו למלא תפקידים מרכזיים בהנהגתו.